

ES FIRÓ: MITE I TRADICIÓ

Laura Marte

"Els mites són vehicles de grans veritats molt dignes de tenir-se en compte"

Plató

Filmant i editant el documental "**A la lluita sollerics!**" vaig tenir la sort de poder estar molt de temps observant les imatges d'Es Firó. Així varem constatar que existeixen paral·lelismes de caire simbòlic en la representació d'aquest i la llegenda de Sant Jordi. D'altra banda, investigant la llegenda del Sant, vaig trobar antecedents propers que verificaven aquest paral·lelisme.

A **Alcoi** i **Banyeres de Mariola** (País Valencià) són dos pobles on les festes de moros i cristians s'identifiquen amb Sant Jordi, per els successos que varen ocórrer el dia 23 d'abril de l'any 1276, dia en que el Sant va intercedir a favor dels alcoians en la batalla que es lliurava contra l'àrab Al-Azraq. La celebració d'aquestes festes es fa amb la desfilada de les tropes cristianes i moros, i l'aparició d'un Sant Jordi personificat en la figura d'un nin, anomenat Sant Jordiet. A més d'una processó amb l'escultura eqüestre de San Jordi, mascletà, castell de focs, etc.

A **Aragó**, Sant Jordi va ser proclamat Patró i Protector des de la seva aparició a la batalla d'Alcoraz de l'any 1.096. La tradició assegura que en haver mort el rei Sancho Ramírez, en el camp de batalla, els cristians que quedaven van poder guanyar la lluita contra els moros per l'aparició de Sant Jordi seguit d'un exèrcit d'àngels. A partir del s. XIII es popularitza la presència del Sant com a protector de l'exèrcit cristià, segons contenen les cròniques de moltes de les batalles durant la Reconquesta. És el cas del rei i cronista, **Jaume I** que narra com a la conquesta de Mallorca, els sarraïns li contaren que havien vist entrar, en primer lloc, un cavaller blanc amb armes de llum, que el rei reconegué, evidentment, com a Sant Jordi. A la conquesta de València, anomena també en les seves cròniques la divina presència del Sant i cavallers del paradís que l'ajudaren a vèncer la batalla, on a més diu que no hi va morir cap cristià.

Hem d'anomenar que en el nostre **Firó** també tenim la llegenda que diu que va aparèixer Sant Jordi per ajudar els cristians a guanyar la batalla contra els moros.

Si analitzem els símbols que intervenen en la Diada del Firó, semblaria que tot el poble estigués interpretant una representació còsmica de la lluita de la llum contra les tenebres, focalitzat especialment en el mite de Sant Jordi. Un dels més destacats etnòlegs i savi del s. XX, Julio Caro Baroja, es refereix a la perennitat del mite com "*una relació verbal o plàstica de quelcom que ha succeït o que segueix succeint en el món que l'envolta, amb els seus elements tan reals com qualsevol realitat quotidiana*". En la versió (resumida) de la **Llegenda Àuria** de Jaume de la Voràgine del segle XIII¹ hi

¹ Existeixen altres fonts del mite més antigues i més fantàstiques. La versió més antiga de la passió del màrtir és la de Pasícrates.

trobarem aquests elements plàstics que després relacionarem amb la representació d' Es Firó.

"La ciutat Ilívia de Silca, a Turquia, estava dominada per un terrible drac ocult dins d'un llac tan gran com un mar. El monstre feia moltíssim pudor i havien d'alimentar-lo cada dia amb dos xots perquè no s'apropés a la ciutat. Va arribar un moment que no hi havia més animals per donar al drac. I van decidir que serien els propis habitants de la ciutat que serviren d'aliment al drac. Per tal de fer la tria, realitzaven un sorteig cada dia. Però va arribar un mal dia que li va tocar ser menjada a la filla del rei. La princesa resignada al seu destí se'n va anar cap a la vorera del llac per tal d'oferir-se al drac. De camí va trobar un cavaller i la princesa li va contar la terrorífica història del drac i la ciutat. El cavaller, que era Sant Jordi es va enfrontar al dragó. Al qual va aconseguir doblegar, i el va entregar com a presoner a la princesa agafat amb una corretja com un canet. La princesa amb el drac i el Sant es dirigiren cap a la ciutat. Allà varen amenaçar als habitants de Silca amb el drac perquè es fessin cristians. Quan tots es van haver batiat, aleshores, Sant Jordi va matar al Drac..."

Mitra, Sigfrid, Hércules, Jason, Apol.lo, Horus, Cadmo, Perseu, Sigurd, Beowulf, Alí (gendre de Mahoma), Sant Jordi i Sant Miquel arcàngel són alguns dels herois que tenim constància que han lluitat i vençut a un dragó (o a un animal semblant). Tots reproduïxen el mateix mite en diferents cultures i geografies. Segons una antiga interpretació cristiana del mite, diu que Sant Jordi seria el creient, el cavall blanc, l'Església i el dragó representaria el paganisme, la idolatria, i la temptació del dimoni en l'orgull, la carn, la falsetat, i l'engany. En el cas del Firó de Sóller direm que els cristians representen la figura arquetípica de Sant Jordi, els moros la del dragó, i les pageses serien la pulcra representació de la princesa.²

La figura del **pagès de Sóller** és la de l'heroi i s'ha d'entendre avui com la representació de l'**home arquetípic** que vol caracteritzar els valors d'una col·lectivitat: coratge, humilitat, alegria, fe, compassió, noblesa... Així doncs, els pagesos s'uneixen per lluitar, perdonen als bandolers, s'encomanen al patró, defensen l'honor de les pageses, toquen les xeremies i els flabiols...Tot formant un **col·lectiu solar** que simbòlicament lluita juntament amb l'exèrcit d'àngels de Sant Jordi. També hem de destacar la importància de les banderes dels pagesos, que onegen la **creu de Sant Jordi** (vermella sobre fons blanc). Aquesta creu figura en nombroses representacions gràfiques de Jesús Crist ressuscitat: el Christus Rex, i esdevé un signe de **victòria i vida**.

El resultat de la lluita simbòlica és sempre, com hem dit, la victòria i una nova vida. I la finalitat del **drac** és sempre ser vençut per un heroi. Ambdós estan molt relacionats, quan n'hi ha un val més que busquem l'altre perquè sempre estan molt a prop.³ Una definició del drac seria "quelcom terrible que

² "Col·lectiu de Moros", "Col·lectiu de Pagesos" i "Col·lectiu de Pageses" s'encarreguen de la uniformitat de cada grup i determina i ordena l'actuació d'aquest per dur a terme la seva intervenció el dia de la festa.

³ La bandera d' Anglaterra té com a icona la creu de Sant Jordi, i la seva veïna Gales, hi té com a icona el Drac. A l'escut d'Aragó, Còrsega i Sardenya apareix la creu de Sant Jordi envoltada de quatre caps de moro.

s'ha de vèncer". És un animal fabulós per unanimitat, perquè reproduïx els quatre elements: ales/ aire, potes i ungles/ terra, escates / aigua i treu foc per la boca i el nas. La seva figura simbòlica i universal es troba a la majoria de pobles d'arreu del món.

Els Dragons són la representació d'allò animal per excel·lència i es simbòlicament la definició de "**l'adversari de la llum**"⁴ - també atribuït al diable. Jaume de la Voràgine es refereix al dragó com a símbol de les infermetats com la pesta i plagues que patien a l'edat mitjana. Ja sigui anomenat **pesta, dimoni, moro o dragó**, amb el que lluita Sant Jordi és contra la idea de l'enemic primordial i es per extensió l'enemic de Crist i el seu poble. La llegenda del dragó va convertir a San Jordi en un cavaller vencedor de la tirania, l'odi, l'enveja, la traïció, l'avarícia i la ira. De la mateixa manera actuen els moros: tots són foscos⁵, criden, blasfemen, embruten a tothom, van a per les pageses, esglaien als nins, duen la bandera de la mitja lluna o del dragó. Tots formen el col·lectiu de les tenebres, que simbolitza el caos primigeni, el dimoni, els pecats, les temptacions dels homes que volen assetjar al poble de la llum i a les seves dones.

Netes, pulcres, maques, ben vestides, que se no surtin de les normes, uniformades, elegants,...En definitiva **les pageses** representen un model de protocol de bones maneres, bones dones i perfectes princeses. Així doncs totes les pageses actuarien en col·lectiu representant la imatge arquetípica de la princesa. Però les pageses tenen dues representants claus: les Valentes Dones, i un instrument molt simbòlic: la barra de Can Tamany. Hem de destacar la important relació que estableixen les Autoritats de l'Ajuntament amb les Valentes Dones. Aquestes se'ls hi atorga la seva candidatura en un solemne acte d'investidura i durant tot l'any assisteixen a actes culturals i oficials com si realment fossin unes vertaderes representants de la "Real Corona Sollerica". La barra de Can Tamany és un símbol equivalent al bàcul o bastó de comandament encara usat avui per designar poder polític, autoritat i força. Amb aquest instrument les pageses demostren el seu origen aristòcrata com la princesa de la llegenda de Sant Jordi.

"La princesa amb el drac i el Sant es dirigiren cap a la ciutat. Allà varen amenaçar als habitants de Silca amb el drac perquè es fessin cristians." De la narració anterior de la llegenda de Sant Jordi, aquesta imatge concorda perfectament amb l'escena d'Es Firó quan tots els representants de cada col·lectiu (Capità Angelats, Valentes Dones, Bandolers, Rei Moro, fill del Rei Moro) són al balcó de l'ajuntament abraçats i el Capità Angelats proclama la victòria sota la atenta mirada de la resta de participants, que amb gran eufòria i passió: pageses, pagesos i moros, arrenquen amb els primers versos de la Balanguera...

Aquest moment és molt important, perquè tots els col·lectius de la representació estan junts. Cantant de genolls i aclamant la victòria de Sant Jordi.

4 L'ombra, la foscor.

5 Es representen negres per indicar la seva ànima fosca i tenebrosa, no pel color de pell.

I Jornades d'Estudis Locals

Tot el poble de Sóller (Silca) es converteix al cristianisme, com en la llegenda, i formen per primera vegada una unitat en harmonia. El cant de la **Balanguera** simbolitzaria el bateig de tot el poble, on aquest redimeix els pecats passats i s'apropa, després d'una situació límit a un Temps Sagrat on *"l'home descobreix al tenir consciència del seu lloc a l'univers."*⁶

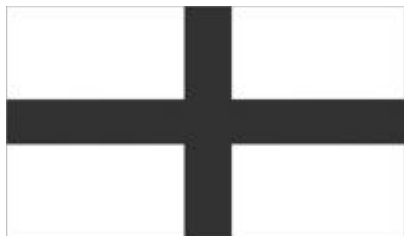
"Quan tots es van haver batiat, aleshores, Sant Jordi va matar al Drac..."
Recordem quan anomenàvem que la Creu de Sant Jordi és representada en les imatges del Christus Rex com a símbol de victòria i de vida. Així doncs, quan s'acaba la representació del simulacre d'Es Firó, surt la processó de la imatge de la Mare de Déu de la Victòria amb el seu fill als braços. La duen fins a la parròquia de l'Hospital, fan ofrenes, donen les gràcies i canten Salve Regina. A la Mare de Déu se la representa amb un peu damunt una mitja lluna, i el nin com una imatge del Sol, portant l'esfera a la mà. Aquest és el símbol del naixement de la llum i de la victòria absoluta per damunt de les tenebres. Ja sigui amb el nom de Jesús, Horus, Budha, Brama o Krisna, la nova vida simbolitza la cristal·lització absoluta de la llum i les virtuts còsmiques de l'ànima plasmades damunt la terra.

Bibliografia

Diccionario de Mitos, Carlos García Gual, Editorial Planeta 1997, Barcelona.
Costumari Català, volum III, Corpus Primavera Joan Amades, Salvat Editores, Edicions 62, Barcelona 1983 (edició facsímil)
Diccionario de símbolos. Juan Eduardo Cirlot. Editorial Labor.
La Leyenda Dorada. Santiago de la Vorágine, Alianza Editorial, Madrid, 1982
Imágenes y Símbolos. Mircea Eliade. Editorial Taurus.1999.

⁶ Es representen negres per indicar la seva ànima fosca i tenebrosa, no pel color de pell.

⁷ Mircea Eliade Imágenes y símbolos. Ed. Taurus, pàg. 37.

Creu cristiana o de Sant Jordi, bandera d'Anglaterra.

Pagesos escoltant l'arenga.

Pirata desembarcant

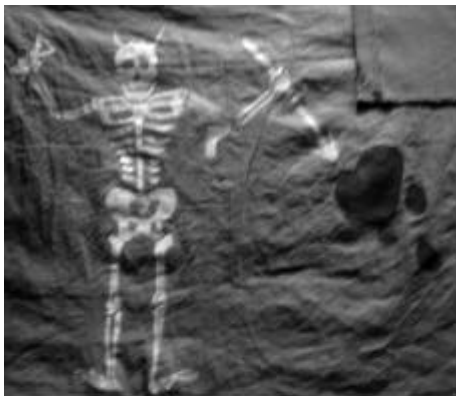

Una nina plora perquè un moro l'ha emmascarada.

L'exèrcit tenebrós davant la posta de sol.

I Jornades d'Estudis Locals

Bandera pirata autèntica on hi ha representa-
da una calavera amb banyes que duu en una
mà una copa i a l'altra punxa un cor amb una
llança. (Museu Marítim de Barcelona)

Pirates al port amb la bandera del drac.

Bastó d'Asclepi.

Bastó del Governador.

Bastó de comandament precolombí.

Valentes Dones amb la barra de Can Tamany.

Bandera Real espanyola amb dos bastons.

Valentes Dones en un acte cultural amb el batlle de Sóller.

I Jornades d'Estudis Locals

Caps i mans de Valenta Dona i de rei Moro. Baix d'ells, el poble de Sóller.

El poble de Sóller agenollat i cantant la Balanguera.

I Jornades d'Estudis Locals

Mare de Déu de la Victòria sortint
de la Parròquia de Sóller.

Mare de Déu.

Isis i Horus a Egipte.

Semiramis i
Tammuz a
Babilònia.

Devaki i Krishna a Índia.

Idriani i Barn. Índia.